

Vize pro české teritorium

Ing. arch. Jan Benda, Ph.D.

Resumé:

Úvaha o vizi pro českou společnost je vedena snahou upozornit nikoli na hodnoty, které by stály v centru takového konceptu, ale na smysl takovéto vize, co by měla přinést a komu by měla sloužit. Před tím, než může jakákoli vize být vůbec zformulována, je si třeba uvědomit, zda Češi mají i nadále být oním malým národem, jak o tom mluví Milan Kundera anebo zda chtějí, aby se Česko opět stalo důležitým a respektovaným místem v Evropě. Je třeba definovat, zda Praha má být hlavním městem evropské kultury a vzdělanosti a nebo čehokoli jiného, anebo zda má být pouze cílem turistů, nikoli však obchodníků, politiků a intelektuálů, protože jim kromě historických památek není schopna nic jiného nabídnout. A pokud budou Češi schopni definovat svou vizi, jistě budou schopni i říct, co, kde a jak moc je k tomu potřeba vybudovat, co je třeba zajistit, ustavit a udělat, a jistě i budou schopni spočítat, kolik to bude stát a přemýšlet o tom, kde na to vzít peníze. Pokud Češi budou umět odpovědět na takovéto otázky, bude i snazší vizi českého teritoria nejen definovat, ale i realizovat a její akceptování bude snazší zejména pro ty, „...kteří vidí, když se jim ukáže“.

Klíčová slova: morální kodex – vize Karla IV. – etnická a teritoriální identita – stopa současné společnosti – společenská vize – evropská knihovna – centrum evropské kulturní vzdělanosti.

Summary:

Considerations of a vision for the Czech society are led by the effort to point out not to the values that would be in the centre of such a concept, but to the sense of the vision, what the vision should bring and what purpose it should serve. Before any vision can be formulated, it is necessary to realise whether the Czechs are still to be that small nation, as Kundera mentioned, or whether they want Czechia to be again an important and respected place in Europe. It is necessary to define whether Prague should be the capital of European culture and education, or whether it should only be the destination of tourists, but not the centre of businessmen, politicians and intellectuals, because it cannot offer them anything but sights. And if the Czechs are able to define their vision, they will certainly be able to say what, where and how much is needed to be built, arranged for, established and made and they will certainly be able to calculate, how much it will cost, and think of where to get money for that. If the Czechs can answer these questions, it will be easier to define as well as to realise the vision for the Czech territory, and its acceptance will be easier especially for those „...who see, when things are shown to them“.

Keywords: moral code, vision of Charles IV. – ethnic and territorial identity – track of contemporary society – social vision – European library – European cultural education center.

Leonardo da Vinci zastával názor, že „...pokud se umění týče, lidé se dělí do tří skupin: ti, kteří vidí, ti, kteří vidí, když se jim ukáže, a ti, kteří nevidí“.* Přičemž „vidět“ je zde míněno jako vidění pod povrch věcí, vidění smyslu, vidět víc než jen barvy na plátně a tahy štětcem. Jedná se o porozumění myšlenkovému konceptu ve smyslu Gillesse Deleuze, porozumění věcem v jejich souvislostech napříč třemi různými typy ideového chápání světa – filosofického, vědeckého a uměleckého. Existují tak tři různé způsoby vidění světa kolem nás, tři obrazy, které teprve při svém překrytí dávají obraz bohatší, barevnější a úplnější, než když se díváme na každý zvlášť. Při úvahách o vizi pro českou společnost se takovému přemýšlení nevyhneme. Zatímco otázka po vizi se obrací k budoucnosti, otázka tážající se po deseti nejdůležitějších hodnotách, ze kterých by se dala tato vize formulovat, se principiálně obrací k minulosti. Obrací se pouze k těm hodnotám, které už známe, které jsme schopni pojmenovat, definovat, přijmout, kterým

jsme schopni porozumět v rámci našeho etického kódu a zkušenosti. Je důležité si uvědomit, že zde nestačí jen naše schopnost si představovat budoucnost jako nápravu současné nedostatečnosti, ale formulovat nový koncept otevírající pro určitě teritorium nové souvislosti a nové možnosti. Jak tedy do této vize zahrnout hodnoty, které se objeví jako zásadní a klíčové teprve v budoucnu?

Jistě jsou hodnoty, o kterých netřeba diskutovat – lidská důstojnost a mnohé další. Ale to jsou hodnoty trvalé a platné v každé době a společnosti a jsou spíše součástí jejího morálního kodexu než čehokoli jiného. Pokud bychom chtěli hledat budoucí hodnoty v rámci našeho hmotného světa, obávám se, že tudy cesta také nevede, protože „architektura pochází z obce – nikoli naopak“, jak říká Jindřich Chaloupecký. Hledat tedy konkrétní uspořádání světa budoucích let a následně spekulativně odvozovat jeho realitu mi připadá nejen neseriózní, ale i zbytečné.

Pokud se podíváme do minulosti, české teritorium mělo celou řadu panovníků a státníků s opravdovou vizí. Mezi ty nejdůležitější vedle TGM jistě patřil císař Karel IV., který nebudoval stověžatou matičku Prahu, ale hlavní město 14. století. Pro něj Čechy a Morava nebyly země zaslíbené, ale území, která mají strategickou pozici v Evropě. Věděl, že pokud chce hrát v tehdejší světě vedoucí politickou úlohu, tak jeho moc, stejně jako jeho sídelní město, musí být pro celou Evropu viditelné. Pokud chce aktivně zasáhnout do válkami zmítané Evropy, musí být napojen na Vatikán, musí mít úřad arcibiskupa a jemu postavit odpovídající dům – musí postavit chrám zdaleka viditelný – vysoký a na kopci. Musí vyřešit dopravu (mosty a silnice), vyřešit bytovou krizi a založit Nové Město pražské. Věděl, že politická moc je spojena s mocí hospodářskou, a tak založil velká tržiště, založil univerzitu a udělal mnoho dalších počinů. Pokud to mohu dnes posoudit, jedna událost následovala druhou. Jsou to právě události, které jsou pro Karlovu dobu podstatné, nejen architektura jeho staveb. Je třeba si uvědomit, že vedle úřadu panovníka zastával Karel IV. také funkci „developera“ evropského formátu.

První, na co je třeba se zde ptát, je smysl vize. Co má přinést a komu má sloužit. Zda má sloužit k ujasnění vlastní situace, zda má být inspirací pro ty, *kteří vidí, když se jim ukáže*, anebo zda má být vize podkladem k definování politického programu pro ty, kteří jsou schopni ji akceptovat a realizovat; zda má být předobrazem stopy, kterou chce naše společnost po sobě a své době zanechat. Anebo jsou zde ještě další důvody?

Setkáváte-li se podobně jako já denně s lidmi ze vzdálených zemí z celého světa – např. z Asie nebo Austrálie, ti stále vidí Evropu jen jako skupinu několika nevelkých států – Německa, Francie, Anglie a Itálie. Ostatní země jsou pro ně více méně jen jejich málo zřetelným a špatně rozeznatelným pozadím. Identita Evropy je v tomto případě zaměňována s identitou několika málo zemí. Na druhou stranu, pokud se my Evropané někde sejdem, ať už jsme odkudkoli, tak zjišťujeme, že nás spojuje něco víc, než jen místo původu. Přes velkou jazykovou, kulturní a historickou diversitu v sobě nosíme společné myšlenkové povědomí, které má svůj prapůvod snad někde v Řecku a v celkovém evropském historickém vývoji. To nám umožňuje vzájemné porozumění, aniž bychom mluvili stejným jazykem. Máme společnou řeč bez ohledu na svou mateřštinu. Toto společné kulturní povědomí je také jednou z věkových hodnot Evropy. Domnívám se, že pokud má Evropská unie opravdu fungovat jako rovnocenné společenství Evropanů, je třeba ustavit novou společnou identitu, kde oslovení Evropan v sobě bude zahrnovat všechny ty, kteří v ní našli svůj domov, bez ohledu na to, zda žijí ve Španělsku, Francii nebo v Čechách. Co je podstatné, je identita jednotlivých teritorií nebo států, nikoli identita jednotlivých národů. Domnívám se, že identita etnická v rámci Evropské unie ztrácí postupně svůj původní smysl, protože není nadále schopná vytváření elementů další evropské integrace. A pokud se české vize týká, měla by přispět k formování identity nikoli českého a moravského národa, ale národa evropského.

Domnívám se, že úvaha o vizi České republiky by neměla sloužit ničemu jinému než k vytvoření a definování nové identity našeho území v rámci Evropy. Měli bychom si uvědomit, v jaké situaci a v jakých souvislostech by se Česká republika měla v určitém časovém horizontu jako teritorium nacházet. Je třeba definovat, jakou roli by Česko mělo hrát v rámci Evropy a světa. Zda má být i nadále zemí s krásnými historickými památkami zajímavými převážně pro turisty, nebo zda má být územím, jehož obyvatelé stejně jako politikové jsou ve světě bráni s respektem. Myslím, že je podstatné, aby se

Česká republika stala plnohodnotným partnerem Evropské unie nikoli pouze formálně, ale fakticky. Je třeba se rozhodnout, zda chce Česko vykročit ze stínu provincialismu, kam se uchýlilo po roce 1948, zda se chce – podobně jako v minulosti – opět dostat do centra pozornosti evropského dění, nebo žít sice poklidný, ale málo zajímavý život. Být součástí svobodné a demokratické Evropy, participovat aktivně na jejím vývoji a formovat neznemená jen čerpat z evropských fondů, ale znamená to také do Evropy něco přinášet. Znamená to vzít na sebe zodpovědnost nejen za problémy týkající se České republiky, ale také za problémy přesahující její teritorium. Vzít na sebe úlohu, kterou je Česko v rámci Evropy schopné zvládnout a poctivě ji plnit. Nemělo by jít jen o to, co od Evropy chceme, ale co pro Evropu můžeme udělat.

Dosavadní zkušenost z existence Evropské unie nám naznačuje, že identitu českého teritoria za nás nikdo nevyřeší a že je pouze a jen na nás, jakou podobu postupně dostane. Že musíme aktivně a cílevědomě vytvářet situace k ustavení vlastní identity. Je nutné uvažovat o ustavení nových a dnes možná netušených možností nikoli pouze na základě hodnot, ale na základě příležitostí, které si lidé této země sami vytvoří. Mnohé z těchto příležitostí je nutné zakládat na možnostech, které teprve vzniknou a o kterých dnes nic ani netušíme. Je tedy nutné uvažovat v alternativách vývoje spíše než formulovat konkrétní představu, jak by měl výsledný obraz vypadat. Je třeba vytvářet podmínky pro naplnění vize, jejíž obrysy ještě nejsou příliš zřetelné.

Jednou z možností, která se tu v souvislosti s novou vizí pro české teritorium nabízí, je vytvoření instituce Evropské knihovny na českém území. O jejím smyslu je možné se podrobněji dočíst v mém textu „Knihovna evropských národů“.^{**} Pokud je tu nějaká naděje na realizaci takové vize, je nezbytné, aby se dostala do centra přirozené gravitace lidí – tedy do Prahy. Nejde pouze o literární centrum, tedy knihovnu s celým moderním zázemím, jde o synergii mnoha a mnoha dalších faktorů, jejichž součinnost posune pouhou knihovnu do pozice klíčové evropské instituce. A protože se domnívám, že je podstatný rozdíl mezi vizí a iluzí, je nutné neztrácet ve jménu upřímné snahy a lokálního patriotismu ze zřetele realitu našeho světa. Vize v našem případě by neměla být snem, ale realitou.

V textu „Die Weltliteratur“ M. Kundera říká: „...co odlišuje malý národ od velkého, není fyzický rozměr jeho teritoria, ani počet obyvatel, ale skutečnost, že pro malé národy není jejich historie a kultura samozřejmou součástí jejich existence“.^{***} Chceme tedy nadále být oním malým národem, nebo chceme, aby se Česko opět stalo důležitým a respektovaným místem v Evropě? Jsme schopni akceptovat naši kulturu jako samozřejmou součást naší existence, anebo z ní budeme dělat výlučnou záležitost, přeceňovat průměrné a nedoceňovat výjimečné? Chceme se stát centrem evropské vzdělanosti, centrem gravitace světové inteligence jako tomu bylo například v době Rudolfových? Chceme, aby do Prahy směřovaly špičky kulturního, vědeckého a uměleckého světa? Chceme, aby Praha byla hlavním městem evropské kultury fakticky a trvale, nebo chceme, aby byla pouze cílem turistů, nikoli však obchodníků, politiků a intelektuálů, protože jim Praha kromě historických památek není schopna nic jiného nabídnout? Co opravdu chceme? Kde chceme být za deset, dvacet či za padesát let?

Pokud si budeme schopni odpovědět na tyto otázky, formulace vize pro české teritorium bude o mnoho snazší. A pokud budeme schopni definovat naši vizi, jistě budeme schopni i říct co, kde a jak moc je k tomu potřeba vybudovat, co je třeba zajistit, ustavit a udělat, a jistě i budeme schopni spočítat, kolik to bude stát. Pak můžeme i začít uvažovat o tom, kde na to všechno vzít peníze. Pokud budeme umět odpovědět na takové otázky, bude i snazší vizi českého teritoria realizovat a její akceptování bude snazší zejména pro ty, „kteří vidí, když se jim ukáže“.

Šanghaj 15. října 2009

*) Albert Einstein Quotes. In *BrainyQuote* [online]. BrainyMedia, c2009 [cit. 2009-09-20]. Dostupný z WWW: <http://www.brainyquote.com/quotes/authors/a/albert_einstein.html>.

**) BENDA, Jan. Knihovna Evropských Národů. *Knihovna*. 2009, roč. 20, č. 2, s. 21-24. ISSN 1801-3252.

***) KUNDERA, Milan. *The Curtain : an essay in seven parts*. New York : HarperCollins Publishers, 2006. viii, 168 s. ISBN 978-0-06-084186-7.